

بەيسەنئىي كۈيلەرى

1

شىنجاڭ خەلق باسپاسى

بەيسەنبى كۈپلەرى

قۇراستىرغان: قابىلالدى ابدوللا ۇلى

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

۲۰۰۶ ۋىرجى

图书在版编目(CIP)数据

白山碧乐曲选/哈布拉德编. —乌鲁木齐:新疆人民出版社,
2006.2

ISBN 7-228-09875-7

I. 白… II. 哈… III. 冬不拉—器乐曲—中国—选集
IV. J648.36

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第 014926 号

白山碧乐曲选 (哈萨克文)

哈布拉德 编

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮编 830001)

新疆社科院印刷厂印刷

新疆新华书店发行

880×1230 毫米 16 开本 11.75 印张

2006 年 4 月第 1 版 2006 年 4 月第 1 次印刷

印数:1 — 3000

ISBN 7-228-09875-7 定价:30.00 元

بەيسەنبى دونەنباي ۇلى

(ساعىم سۆرەتتى سىزغان : مۇقامەتجان تالعاتبەك ۇلى ،

سۆرەتتى فوتوئا تۇسىرگەن : جەڭساقان قادي ۇلى)

بەيسەنبى دۈنەنباي ۇلسنىڭ ەسكەرتكىشى

(جەڭسقان قادى ۇلى فوتوسى)

مازمۇنى

- بەيسەنبى دۈنەنباي ۋالىنىڭ دۇنيەگە كەلگەندىگىنە 200 جىل تولۇ بايلانسىمەن وتكىزىلگەن
ئىلمىي تالقى جىيىنىدا سويلەنگەن *سوز *جانابىل سىمىمۇل ۋالى (1)
كۈي اتاسى *شامىس قۇمار ۋالى (5)
ۋالى كومپوزىتور، داۋلەتسكەر كۈشى قابىلالدى ابدوللا ۋالى (8)
بەيسەنبى دۈنەنباي ۋالىنىڭ قىسقا تارىخى (12)
كۈي تارىخىنان مالىمەتتەر (14)
دومبىرا شەرتۇ *ادىس - تاسلىدەرسىن بەلگىلەيتىن تاڭبالاردىڭ تۈرلەرى (32)
جەكە باتىر (34)
جانىبەكتىڭ جاۋغا شاپقانى (37)
جانىبەكتىڭ كوك دۈنەنى (39)
كوش كەلدى (41)
كەربەز سىلىقىم (44)
*ايمى (48)
ارمان (52)
ارمان - اي (55)
ساعىنىش (58)
اجار (62)
ال قوڭىر (64)
تەل قوڭىر (1 - تۈرى) (66)
تەل قوڭىر (2 - تۈرى) (68)
تەل قوڭىر (3 - تۈرى) (72)
مايدا قوڭىر (74)
مايدا جال (1 - تۈرى) (76)
مايدا جال (2 - تۈرى) (80)
مايدا جال (3 - تۈرى) (83)
كوك شىبار اتتىڭ *جۈرىسى (86)
قارا قۇلاق اتتىڭ *جۈرىسى (1 - تۈرى) (90)
قارا قۇلاق اتتىڭ *جۈرىسى (2 - تۈرى) (93)
قۇلا الا اتتىڭ *جۈرىسى (95)

- (99) الا كوز اتتىڭ ءجۇرسى (1 - تۇرى)
- (101) الا كوز اتتىڭ ءجۇرسى (2 - تۇرى)
- (103) قارا قۇلاق ات
- (106) كەڭەس باسى
- (108) باس كەڭەس
- (111) ءتورت ءيىدىڭ كەڭەسى
- (114) بودام كەڭەسى
- (116) كوك يىرىم كەڭەس
- (118) ءجاي كەڭەس
- (120) كەڭەس كۇي (1)
- (122) كەڭەس كۇي (2)
- (124) كەڭەس كۇي (3)
- (126) كەڭەس كۇي (4)
- (129) كەڭەس كۇي (5)
- (131) كەڭەس كۇي (6)
- (134) كەڭەس كۇي (7)
- (136) كەڭەس كۇي (8)
- (138) كەڭەس كۇي (9)
- (140) كەڭەس كۇي (10)
- (142) كەڭەس كۇي (11)
- (144) كەڭەس كۇي (12)
- (145) كەڭەس كۇي (13)
- (147) كەڭەس كۇي (14)
- (149) كەڭەس كۇي (15)
- (152) تەڭسەلمە
- (154) تانساششى
- (157) قىمىز كۇيى
- (160) وي، دۇنيە - اي
- (162) جىلىپ وتكەن دۇنيە
- (164) بەيسەننىڭ تولعاۋى
- 166 دولى قالجىر (2 - تۇرى)
- (168) اقبانىڭ تولقىنى (تەرس بۇراۋ C-G)

- (170) بۇلان
(172) كەر بۇلان
(175) قۇس قاشقان (تەرسى بۇراۋ $C-G$)
(178) بۇلدىر تاۋ
(180) كەۋىم - كەۋىم
(182) قۇر وىناق

بەيسەنبى دۈنەنباي ۇلىنىڭ دۇنيەگە كەلگەندىگىنە 200 جىل تولۇ بايلانسىمەن وتكىزىلگەن ىلمىي تالقى جىيىنىندا سويلەنگەن ءسوز

ءجانابىل سىماعۇل ۇلى

ءبىز بۇگىن قازاق كۇي ونەرىندەگى ايگىلى ءىرى تۇلعا، ەلىمىزدىڭ ءىشى - سىرتىنا بىردەي تانىلعان داۋلەسكەر دومبىراشى، دارا ستىلدەگى كومپوزىتور، ءادىل ءبى، ايگىلى وتانىشل قايراتكەر بەيسەنبى دۈنەنباي ۇلىنىڭ تۇعان مەكەنى بۇرىشنىدا ەكى عاسىر ىالىق جۇرەگىنەن وشپەس ورسىن العان ۇلى كۇيشىنى ەسكە ءتۇسىرىپ وتىرمىز.

بەيسەنبى دۈنەنباي ۇلىنىڭ شىعارمالارى جۈيىندەگى ىلمىي تالقى جىيىنىنىڭ اشىلۇى ۇلتىمىزدىڭ رۇحانىي وركەنىيەتىن جاندايدىرۇدا، ادەبىيەت - كوركەمونەر سىتىرىن گۇلدەندىرىدۇ، تابىستى تىياناتقاندىرىپ، كەلەشەككە جول اشۇدا، ىالىقتىق مۇرالاردى جىيىناۋدا، ءسوزسىز، قوزعاۋشىلىق رول اتقارادى دەپ سەنەمىن.

ءبىز بۇدان بىلاي بەيسەنبى دۈنەنباي ۇلىنىڭ كۇيلەرى تۇرالى تالقى جىيىن اشىپ، كۇي كەشىن ۇيىمداستىرۇمەن بىرگە، ونىڭ كۇيلەرىن جىيىناپ، رەتتەپ، نوتاعا الىپ، باسپادان كىتاپ ەتىپ شىعارۇىمىز كەرەك. سونداي - اق، رادىيو - تەلەۋىزيادان جارىق كورىمەگەن كۇيلەرىن تاسپاعا الۇ، وركەستىرگە ءتۇسىرۇ، تاڭداۋلىلارنان كۇي البومىن جاساۋعا كۇش سالۇىمىز قاجەت. ويتكەنى، قاراماققا بۇل جەكە ادامنىڭ ەڭبەگى سىياقتى كورىنگەنىمەن، ول قازىر تارىحتاعى قاداۋ - قاداۋ ونەرىپازداردىڭ قول جالعاۋىمەن ەكى عاسىردىڭ قاتناڭ سىناعىنان ءوتىپ، بۇكىلدەي ىالىقتىڭ مۇلكىنە، مەملەكەتتىڭ بايلىعىنا اينالدى. ەندەشە، ىالىقتىڭ قازىناسىن، مەملەكەتتىڭ بايلىعىن قورعاۋ، ونى ۇرپاق يگىلىگىنە جاراتۇ - بارلىق ادامنىڭ ورتاق بورىشى. «باباسىن بىلمەگەن بالا جەتىم»، «بابانىڭ ەككەن بايتەرەگى بالاغا سايا» دەگەن اتالى سوزدەر بار. ارينە، ءبىز بۇرىنقى وتكەن بابالارىمىز قالىدىرعان اسىل مۇرالاردى، التىن قازىنانى اشا ءبىلۇىمىز كەرەك. سوندا عانا كۈنەنى جاڭا ۇششىن قىزمەت ەتتىرگەن بولامىز. باستاۋىسىز سۇ، تامىرسىز اعاش بولمايدى. ءبىزدىڭ قازىرگى مادەنىيەتىمىز - وتكەنگى مادەنىيەتىمىزدىڭ زاڭدى جالعاسى. قاشاندا ءبىز وكىلىدىك ەتۇگە ءتىستى وزىق مادەنىيەت اسپاننان تۇسىپىدى، سونداي - اق وزگە بىرەۋلەر ساۋعا رەتىندە ۇسىنبايدى، قايتا ونى اتا - بابالارىمىز جاراتقان

بەجەڭ كۈيلەرىن مازمۇن بويىنشا چىكتەگەندە: كەڭەس كۈيلەرى، وي تالداۋلار، ات ۋە جۈرسى جايىندامى كۈيلەر جانە كوركەم تاييىعات ارناۋلار دەپ ايرىلادى. ازاتتىقتان بەرگى تەكسەرپ، زەرتتەۋ بارسىندا قول جەتكەن فاكت - دەرەكتەرگە نەگىزدەلگەندە، ەلىمىز قازاقتارنىڭ حالىق كۈيىشىلەرىنىڭ شىندە كۈي قورى مولى دا، ۋەزىنىڭ دارا ستىلى بار، اتى الاشقا جايىلعانى دا بەيسەنبى ەكەنى دالەلدەندى. كەي دەرەكتەردە بەيسەنبى ورس جەرىندەگى سەيزگە بارغاندا، ايگىلى قۇرمانعازى، تاتتىمبەتتەرمەن كەزدەسىپ، كۈي شەرتكەنى ايتىلادى.

بەيسەنبى كۈيلەرى ترشىلىك - تاعدىر جايلى، ەل بىرلىگى مەن ەر ەڭبەگى حاقىندا تەرەڭنەن تولعاپ، سىر شەرتەدى. تىڭداۋشىسىن دومبىرانىڭ قوڭىر ۋىنى مەن سان قىلى اۋەنگە بولەپ، اقىل بەرەرلىك كۈي سارىندارىن تۋعىزغان. ۋەزى دە سونان شابىت الپ، كوڭىلگە وي سالارلىق كوپ تياناق تاۋىپ، تارتىمدى كۈي شىعارغان. بەجەڭ كۈيلەرى ۋەزىنىڭ تارتىلۇ ئاسىلىنەن باستاپ، سارىن - سازىنا دەيىن وقشاۋ قاسىيەتتەرمەن دارالانا. دى. ول ۋەزىنىڭ ۋەزىنىڭ كۈيىن ايرىقشا تالعامەن سومداغان. كەزكەلگەن كۈيى تاييىي قالىپمەن، اسەم سازىمەن، ويلى، سىرشىل سەزىمەن، كىرپىياز، سىربازدەيمەن تىڭ. دارمانىن قايران قالىدرادى. بەيسەنبى ۋەزى كۋا بولغان ۋەزىنىڭ قىزىعى مەن شىجىمەن، ياكى، ۋەزى ۋەزىنىڭ تۇتاس بولمىسىن، يىلىك كەسىمىن كۈي تىلىمەن جازىپ قالىدەر. عان.

بۇل كۈيلەردىڭ عاسىرلار بويى قاعازعا تۋسىيە، ۋەزى ورنىنداۋشىدان ەكىنشى ورنىنداۋ. شىعا، ۋەزى قولدان ەكىنشى قولعا اۋسىپ، نەشە ۇرپاق جالعاسىپ، ەكشەلىپ، سۈرپىتا. لىپ، ەڭ قۇندىلارى عانا ۇمىتىلماي ۋەزىنىڭ داۋىرگە جەتتى. «اقىلدىنىڭ سوزىندەي ويلى كۈيدى، تىڭداغاندا كوڭىلدىڭ وسەرى بار» دەپ ۇلى اباي جىرلاغانداي، ۇزدىك ۇلگىدەگى كۈيلەردى دۇنيەگە اكەلگەن كۈي اتاسى، وزىق ويلى دومبىراشى بەيسەنبى دونەنباي ۇلىنىڭ كۈيىمەن جازىپ كەتكەنى تەك ۋەزى تارىخى مەس، بۇكىل التاي ەلىنىڭ، قازاق حالقىنىڭ تارىخى، سولاردىڭ وتكەن زاماندا باستان كەشكەن الماعايىپ كۈندەرىنىڭ كۋاسى.

ولاي بولسا، بەجەڭنىڭ ارىدان قالعان اسىل دۇنيەلەرى ساحارا مادەنيەتىنىڭ سارقىلا. حاس بۇلاق كوزدەرىندەي بۇل كۈنگە جەتپ، سوڭعى ۇرپاقتارىن سونى تىنسىپەن جەلپىد. دىرىپ وتىرعانى ۋەزى ۇشىن ۇلكەن ماقتانىش. سوندىقتان دا، بەيسەنبى سىندى كۈي الپىنىڭ مۇراسىن جىناپ، قازىرگى زاماننىڭ قاجەتى ۋەزى قىزمەت ەتتەرە ەبىلۋىمىز كەرەك.

كومپوزىتور قابىلالدى ابدوللا ۇلى بەجەڭنىڭ ۋەزى كۈيىن جىناپ، رەتتەپ، حالقارا. لىق نوتاغا الپ، «بەيسەنبى كۈيلەرىنىڭ» العاشقى ەكى تومىن داينىداپ وتىر ەكەن.

ال وېلىستىق ۋان - ۋېي ۋىرمەسىنىڭ دىرىجورى كارىم ابدىراخمان ۋلى كۈيىشىنىڭ 20 نەشە كۈيىن وركەستىرگە ۋتۈسىرىپتى. بۇرىشىن ۋۇدانىنداعى ۋمۇتالىپ ۋالىمخان ۋلى، قالتاي شال ۋلى، تۇرسىن كادەي ۋلى قاتارلى جولداسىتار دا بەجەڭنىڭ كۈيلەرى مەن كۈي اڭىزدارىن رەتتەپ جىناۋعا ەسەلى ۋلەس قوسىپ جاتىپتى، بۇل ماداقتاۋعا تاتىدى. بەيسەنبىدەي ۋلى كۈيىشىنى زەرتتەۋ، ونىڭ كۈي اڭىزدارىن جازىپ ۋرپاقتارعا تابىستاۋ ەلىمىز قازاقتارىنىڭ مۇزىكا فولكلورلارىن زەرتتەۋدە، كۈي تارىخىن جىناۋدا ايرىقشا ماڭىز الادى.

ۋبىز بەيسەنبى كۈيلەرىن جىناپ، جاريالاعاندا، ودان نە ۋنار الامىز ياكى نەنى ۋيرەنە. مىز؟ بىرىنىشەن، ونىڭ ەل بىرلىگىن، وتان تۇتاستىعىن، شەكارا اماندىعىن قورعاغان، تۇعان جەرىن سۈيگەن وسكەلەڭ وتانىشل رۋحىنان ۋيرەنۋىمىز قاجەت. ويتكەنى، سول ۋبىر الماعايىپ زاماندا، شكى - سىرتقى جاۋلاردان ساقتانۋدا ەل بىرلىگى ەڭ باسقى ورىندا تۇراتىن. بەجەڭ بولسا شەشەندىگىمەن دە، كوسەمدىگىمەن دە تامام جۇرتتى ايرانداي ۋيىتىپ، ۋزىنا قاراتا ۋبىلدى. ەكىنىشەن، قارا قىلدى قاق جارغان اسقان ادلىدىگىمەن ۋوز ورتاسىندا جوعارى بەدەلگە يە بولىپ، قاشاندا قازاقتىڭ سىنە جاق بولىپ، حالىقتىڭ تىلەگىنەن شىعەپ وتىرعان زەردەلىلىگى مەن شەشەندىك شەبەرلىگىن دارىپتەۋىمىز ۋتىس. ۋشىنىشەن، ەكى عاسىر بويى تارىختىڭ قاتالڭ سىناعىنان ۋوتىپ بۈگىنگە جەتكەن، تىڭداۋشىسىن بىردەن باۋراي جونەلتىن كەمەلدى كەڭەس كۈيلەرىن شىعارغان جاسامپازدىق رۋحىنان ۋيرەنۋىمىز كەرەك. ۋبىز جوعارىدا بەجەڭنىڭ 100 دەن اسا كۈيى بار دەدىك، قازىرگە دەيىن رادىونىڭ التىن قورىندا بەجەڭنىڭ 30 داي كۈيى بار، وسى كۈيلەر ۋنەمى تىڭدارماندارنىڭ قۇلاق قۇرىشىن قاندىرىپ كەلەدى. ۋشىنارا كۈيلەرى ەكى عاسىر ساحارا مادەنيەتىمىزدىڭ مايەگى بولىپ، بولاشاق ۋرپاقتىڭ يىگىلىگىنە جارايىتىن باعا جەتپەس قازىنا سانالادى.

قىسقاشى تۇعان ولكەسىن كۈيگە بولەپ، قارت التايدى كۈيمەن مۈلگىتىپ، ەن ەرتىستى كۈيمەن تۇلاتىپ، ۋوز ۋرپاعىن كۈيمەن الدىلەپ كەلگەن ۋلى تۇلعا، كۈي اتاسىنىڭ ەسىمى ۋالى تالاي عاسىر ماقتانىشپەن اتالارى ايدان ايقىن. ۋيلايم، سولاي بولعاي!

كۈي اتاسى

شامس قۇمار ۇلى

ەلىمىزدىڭ ونەر ولكەسىندە، ۇزىنىڭ اسقاق ۇر تالانتىمەن تۇعان ەل تارىخىنىڭ بىيىك شىڭنان مىزىماس ورنىن العان، ون ساۋساعى ونەر، اعىلەسكەي كۈيشى، الدىنا داۋ تۇرىزباغان ەدىل ەبى، ەسوز باستاعان وراق ەتلىدى شەشەن بەيسەنبى دۈنەنباي ۇلى سياقتى حالقىمىز تارىخىندا بلۇدە ەبىر كەزىگەتەن الپ ارداگەرلەرىمىز ساناۋلى عانا. بەيسەنبى دۈنەنباي ۇلى انە سولاردىڭ شىنەن قوعامدىق بىيىكتەن دە، ونەر بىيىگەن دە ۇز ەرەكشەلىگىمەن كورىنگەن الپ تۇلعا.

بەيسەنبى دۈنەنباي ۇل 1803 - جىلى ورتاشا داۋلەتتى مالشى سەمىياسىندا دۇنيەگە كەلگەن. اكەسى ەرتە قايتىس بولپ، جاستاي جەتىم قالعان. اكەسىنىڭ قازاسى قرشىن بەيسەنبىگە اسا تەرەڭ وي سالعان. ول وسى ويدىڭ جەتەگىندە 14 جاسىندا ۇزىنىڭ اكە ەرلىگىنە ارناعان تۇڭغىش كۈيى «جەكە باتىردى» شىعارعان. قازاق تارىخىندا 14 جاسىندا كۈي ۇيرەنىپ شەرتكەندەر كوپ شىعار، الايدا، ەدال وسىندا 14 جاسىندا كەمەلدى كۈي شىعارعان تالانت يەلەرى وتە سىرەك كەزدەسەتەننە ەشكىم كوز جۇمباسا كەرەك.

ناقتىلى تاسپاعا ەتۈسىرىلىپ جىنالعان بەيسەنبى كۈيىنىڭ ۇزىن سانى قازىر 150 گە جەتەدى. ال راديو، تەلەۋىزيالاردا جاريالانغان كۈيلەرى 50 دەن ارتىق. (شەتەلدەگى جاريالانغان كۈيلەرى مۇنىڭ سىرتىندا). بەيسەنبى ۇزىنىڭ از جىلدىق شەكتى عۇمىرىندا حالقىنا ادلىدىكىپەن بىيلىگەن جۇرگىزۈمەن بىرگە، 150 گە جۇىق كۈي جاراتىپ، حالقىمىزدىڭ مۇزىكا ونەرىنە ولشەۋسىز ۇلكەن ۇلەس قوستى.

1997 - جىلى بەيسەنبى دۈنەنباي ۇلىنىڭ تۇلعالىنا 190 - جىل تولۇنا وراي بۇرشىن اۋداندىق پارتكوم مەن حالقى ۇكىمەتى ۇلى كۈيشىنىڭ ەسكەرتكىشىن ورناتتى. مۇقتارحان ساماجان ۇلى «بەيسەنبى ەبى» اتتى رومان جازدى. 2003 - جىلى 11 - ايدا شىنجياڭ ۇيعۇر اۋتونوميالى رايوندىق ادەببەت - كوركەمونەرشىلەر بىرلەستىگىنىڭ ۇيىمداستىرۋىندا، كۈيشىنىڭ تۇلعالىنا 200 جىل تولۇ ورايىمەن بۇرشىن اۋدانىندا ونىڭ كۈيلەرى تۇرالى عىلمىي تالقى جىنالىسى وتكىزىلدى جانە بەيسەنبى كۈيلەرىنىڭ كونسەرتى ورنىندالدى. اۋتونوميالى رايوندىق ساياسي كەڭەستىڭ بۇرىنعى ەتوراعاسى ەجانابىل جىنا. لىسقا قاتىناسىپ ارناۋلى ەسوز سويلەپ، بەيسەنبىنىڭ كىم ەكەندىگىن، ونىڭ كۈي ونەرىن زەرتتەۋدىڭ بۇگىنگى تاڭداى ماڭىزىن جۇيەلى، عىلمىي تۇردە العا قويدى. اۋتونوميالى

قولدارىڭىزداى بۇل كىتاپ، بەيسەنبى كۈيلەرىنىڭ العاشقى ادىمدا رەتتەلىپ، نوتاغا تۈسىرىلگەن شاعىن ءبىر ءبولىمى عانا. الداعى جەردە قابىلالدى ابدوللا ۇلى كۈي اتاسى بەيسەنبىنىڭ قالغان كۈيلەرىن دە رەتتەپ، باسپاعا ۇسىنباقشى.

حالقى ءوز كەزىندە بەيسەنبى دونەنباي ۇلىنىڭ ءادىل يىلىگى مەن كۈي ونەرىنە ءسۈيسىنىپ، بەجەڭ دەپ قۇرمەتتەگەن ەكەن. بەجەڭ اتامىزدىڭ تاريحتىڭ سىناغىنان ءوتىپ بۇگىنگە جەتكەن اسا مول كۈي مۇرالارىنىڭ ۋاقت ۇزارعان سايىن، قۇنى ارتىپ، ورنى ءتىپتى دە بىيىكتەپ كەلەدى. بەجەڭ كۈيلەرى بولاشاقتا دا، ءوزىنىڭ چىكىمەت سىرلارىمەن، حالق جۈرەگىنە ۇيالاغىش باي مازمۇندى ەرەكشە قۇدىرەتمەن حالقىمىزدىڭ ونەر ولكەسىندە، اسقاق التىن مۇنارا بولىپ، ماڭگى جارقىراپ تۇراتىنىنا حالقىمىز ابدەن سەندەدى.

ۋلى كومپوزىتور، داۋلەسكەر كۈيشى

قابىلالدى ابدوللا ۋلى

بەيسەنبى دونەنباي ۋلى 1803 - جىلى التاي ايماعى بۇيرىشىن اۋدانى قازىرگى ويماقى اۋىلىندا تۇلىپ، 1872 - جىلى قايتىس بولعان. 19 - عاسىرداعى قازاق حالقىنىڭ ۋلى سازگەرى، سوناۋ ەرتە زاماننان بەرى ۇرپاقتان - ۇرپاققا جالعاسىپ كەلە جاتقان سان عاسىرلىق كۈيشلىك ونەر ءداستۇرىن جالعاستىرۋشى. ول قازاق كۈيىنىڭ مازمۇنىن بايىتىپ، تاقىرىبىن كەڭەيتتى. كۈي قابىلىن، كۈيدىڭ قۇرىلىمىن، ونىڭ قۇرامدارىن جەتىلدەرىپ، كۈي سازىن جاڭا كوركەمدىك ساپاعا كوتەرىپ، اۋەن - ىرعاق ماعىنالارىن بايىتىپ، ونان ارى دامىتى ءارى وزىنە ءتان كۈي شەرتۋ شەبەرلىك ستىلىن قالىپتاستىردى.

بەيسەنبى ءوز ومىرىندە جانىنان كوپ كۈي شىعارعان. ال ونىڭ قانشا كۈي ەكەنى بىزگە ونشالىقتى بەلگىلى بولماسادا، بەجەڭ كۈيلەرىن زەرتتەۋشىلەر ءمۇتالىپ ءالمىحان ۋلى مەن قالتاي شال ۇلىنىڭ ماقالاسىندا جازىلعانداي «ونىڭ از ەمەستىگى بارعان ساينىن دالەلدەنىپ وتىر».

1972 - جىلى مەن ۇيرەمەمىزدىڭ باستىعى شاكى لىسان، دراماتۋورك باۋ شىجيڭدار- مەن بىرگە بۇيرىشىن اۋدانىنىڭ ەگىزتوبە اۋىلىنا حالىق ءان - كۈيلەرىن جىناپ بارعاندا، كۈيشى قولبىدان 120 كۈيدى دىبىس تاسپاسىنا ءتۇسىرىپ العان ەدىك. كۈيشى قولبى ول كۈيلەردىڭ قاق جارتىسىنان استامى بەجەڭنىڭ كۈيلەرى دەگەن ەدى. 1980 - جىلى مەن اياماقتىق مادەنىيەت مەكەمەسىنىڭ سول كەزدەگى باستىعى زاقان ومار ۇلىنىڭ باستىدىلىعىنداعى حالىق ءان - كۈيلەرىن جىناۋ كەڭسەسىنە جاۋاپتى بولىپ، ايماعىمىز كولەمىندە دە حالىق ءان - كۈيلەرىن جىناۋ ۇشىن قابادان قىدىرموللا اقاي ۇلىن، بۇرىلتوعايدان سولتانشارىپ اڭساتى ۇلىن، التاي قالاسىنان اسقار اسىعات ۇلىن ۇسىنىس ەتىپ، ولاردىڭ قاسىنا ۇيرەمەمىزدەن دولدا كەنەش ۇلى، سىماعۇل بودەنباي ۇلى، داكەن ىرىمقان ۇلى، ءداۋىتقان شادا ۇلى، باقىت تەمىرقان ۇلى، باقىتبەك شايقىنباي ۇلى قاتارلى مۇزىكانتتار- دى قوسىپ بەرىپ، ايماعىمىزدىڭ التى اۋدان، ءبىر قالاسىنان 1000 نىڭ ۇستىندە حالىق ءان - كۈيلەرىن جىناپ العان ەدىك. سول جولى جىنالعان كۈيلەردىڭ شىندە بەجەڭنىڭ كۈيى دە از ەمەس.

1999 - جىلى رايونىمىزعا ۇلتتىق مۇزىكانى ارناۋلى زەرتتەپ - جىناۋعا كەلگەن

ورتالىق ۇلتتار داشۆەسىنىڭ پروفەسسورى ماۋ جىزىڭ جولداس التايغا كەلگەندە، ايماق باششىلارنىڭ ۇيعارۋىمەن ماۋ پروفەسسوردى باستاپ ايماعىمىزدىڭ التى اۋدان، ۇبر قالاسىن ارالاپ خالىق ۇان - كۇيلەرىن ۇبر اي جىناستىم. وسى بارىستا بەجەڭنىڭ كۇيلەرى مەن كۇي تۇرالى خالىق اراسىنا تاراعان قىزىقتى اڭىزدارى ماۋ پروفەسسورعا تەرەڭ اسەر قالدىرغان ەدى.

بەجەڭ كۇيلەرىنىڭ تارالۋ كولىمى كەڭ. ەلىمىزدىڭ التاي، ىلە، تارباعاتاي، بۇراتالا، سانجى، قۇمىل سياقتى اймаق، وبلىستارى مەن موڭغۇليا، شىعىس قازاقستان ۇڭىرى سياقتى شەتەلگە دە كەڭ تاراعان.

بەجەڭ شىعارعان كۇيلەردىڭ شىندە كەڭەس كۇيلەرى مەن ات تۇرالى كۇيلەرى ۇبرشاما كوپ ورنىدى يەلەيدى. سەبەبى، بەجەڭ شىعارعان كۇيلەر كوبىنەسە كەلەلى كەڭەستەردە بىرەر ىسكە شەشىم جاسار الدىندا خالىق ۇمىرىنىڭ وي - قىرىن، ونىڭ باسىنان كەشىرگەن تاۋقىمەتىن نە ۇبر ناقتىلى تاريحي وقىعالار نەگىزىندە جان - جاقىتلى كوپ ويلانىپ، تەرەڭ تولعانۋ ارقىلى اسەم اۋەندى، قوڭىر سازدى «باس كەڭەس»، «كەڭەس باسى»، «جاي كەڭەس»، «تورت ۇيدىڭ كەڭەسى»، «كوك ۇيرىم كەڭەس» دەگەندەي 40 كەڭەس كۇيىن شىعارعان. ال، ات كوشپەلى ساحارا ومىرىندەگى قازاق خالىقىنىڭ جان سەرىگى — قاناتى بولعاندىقتان، تالاي - تالاي جۇلدىزداي اعىپ كوسىلە شاباتىن جۇيرىكتى، تايپالغان جورعانى، زار جەلىستى، اياڭى جانغا جايلى سايگۇلىكتەردى ۇمىنىپ، ۇز كەزىندە ساحارا سالتاناتىن باسىنان كەشىرگەن بەجەڭ اتامىز ات جونىندە قۇبىلىمالى، ويناقتى، ۇتاتتى اۋەندى، توكپە جىر سىپاتتى «كوك شىبار ات»، «الا كوز ات»، «قارا قاسقا ات»، «قۇلا الا ات»، «تەلقوڭىر»، «مايدا جال»، «مايدا قوڭىر»، «اقجال» سىندى 20 نەشە كۇيلەردى شىعارعان. كەڭ دالا، جانغا جايلى كوك مایسالى جازىرالى جاسىل جايلاۋ، اساۋ وزەن سىندى ۇلى تايىعات دۇنيەسىنەن شابت الپ، ەلىكتەۋدەن شىققان «اق قابانىڭ تولقىنى»، «دولى قالجىر»، «بۇلان»، «كەر بۇلان» سىندى كۇيلەردى «وي دۇنيە - اي»، «جىلجىپ وتكەن دۇنيە» سىندى ۇمىر تولعاۋلارى، مەزگىلسىز قازا بولغان اقىلىنا كوركى ساي، ادال، سۇيىكتى جارىنان ايرىلغان كەزدە شىعارعان مۇڭلى دا سىرلى، قابىرعانى قايسىستىراتىن قايعى شەرى مەن ارمان ساعىنىشىن بەينەلەيتىن «ارمان - اي»، «ۇيمي»، «ارمان» اتتى كۇيلەردى، «جەكە باتىر»، «جانىبەكتىڭ جاۋعا شابۋى»، «ارقالىقتى تولعاۋ» سىندى باتىرلاردىڭ الپ تۇلعا ەرىك سىتەرىن جىرلايتىن كۇيلەردى دە شىعارعان.

بەجەڭنىڭ كۇيلەرى باي مازمۇندى، تاقىربى الۋان تۇرلى بولپ، كوپى ۇبر، ەكى ۇبولىمدى، قىسقا قايرمالى، اسەم اۋەندى، تەرەڭ وي - سىرعا تولى، مۇڭلى دا ۇتاتتى قوڭىر سازدى، قولما - قول ۇيرەنۋگە قولايلى بولعاندىقتان خالىق اراسىنا كەڭ تاراعان.